

Yttrande angående Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur (SOU 2021:65)

Chalmers har tagit del av utredningsrapporten Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur (SOU 2021:65). Nedan återfinns Chalmers svar och kommentarer på betänkandet.

1. Sammanfattande kommentarer

Chalmers anser att utredningen avser ett viktigt område för utvecklingen av svensk forskning och innovation, som berör universitet, institut, näringsliv och samhället i ökande grad, och som är i behov av reformer.

Utredningen föreslår vissa viktiga förändringar som Chalmers ställer sig bakom avseende:

- Etablering av en integrerad digital forskningsinfrastruktur. Detta bör ske så snart som möjligt, i sin helhet eller stegvis.
- Att forskningspropositionen ska innehålla en långsiktig plan för forskningsinfrastruktur.
- Att Vetenskapsrådets uppdrag avseende forskningsinfrastruktur förtydligas, och att det etableras en anpassad hantering för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse. Chalmers stöder dock *inte* det föreslagna sättet på vilket detta skulle ske. Vi anser att dagens utmaningar kan hanteras genom justering och förtydligande av Vetenskapsrådets uppdrag och arbetssätt, se nedan.

Chalmers anser att flera av utredningens förslag inte bör genomföras:

- Att de politiska partierna bjuds in att delta i forskningsberedningen.
- Inrättande av en ny myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse.
- Att utöka RFI (Rådet för forskningens infrastrukturer) med två representanter för näringsliv och vårdsektor.
- Särskilt rapporteringskrav avseende forskningsinfrastruktur.
- Ändringar i förordningarna om MAX IV-laboratoriet respektive SciLifeLab. Vi är tveksamma till om de föreslagna förändringarna gynnar dessa infrastrukturers nationella funktion och uppdrag.

2. Utredningen föreslår vissa viktiga förändringar som Chalmers ställer sig bakom

Etablering av en integrerad digital forskningsinfrastruktur i en samlad nationell organisation med helhetsansvar och integration av funktioner för dataöverföring, storskaliga beräkningar, analys, lagring och öppet tillgängliggörande för återanvändning och granskning av forskningsdata. Detta föreslås i enlighet med tidigare förslag inlämnat till regeringen från SUHF och Vetenskapsrådet, och är ytterst angeläget för att Sverige ska kunna ligga i framkant som forsknings- och innovationsnation och vara med och lösa samhällsutmaningarna. Chalmers tillstyrker utredningens förslag, men betonar vikten av att detta genomförs snarast, i sin helhet eller stegvis.

Att forskningspropositionen bör innehålla en långsiktig övergripande strategisk inriktning för forskningsinfrastruktur. Forskningsinfrastrukturen präglas av långa ledtider för att besluta om och

bygga upp infrastruktur, en lång livstid, stort bundet kapital och långsiktigt uppbyggd kompetens. Forskningsinfrastrukturen behöver därför hanteras i mer långsiktiga och heltäckande beslutsprocesser än vad som är normalt inom forskningsfinansiering. Chalmers tillstyrker utredningens förslag och betonar de positiva effekterna att forskningsinfrastrukturen integreras i befintliga, reguljära beredningsarbeten och beslutsprocesser, och att det ömsesidiga beroendet mellan forskning och forskningsinfrastruktur tydligare kan beaktas.

Att Vetenskapsrådets och Vinnovas roller och ansvar förtydligas, särskilt avseende samhällsutmaningar och näringslivets utveckling. Chalmers stödjer dock *inte* det föreslagna sättet på vilket detta skulle ske, se nedan. Forskningsinfrastrukturen bidrar redan idag i hög grad till att forskningen kan möta samhällsutmaningar, och till näringslivets utveckling. Chalmers anser att Vetenskapsrådet även fortsättningsvis tydligt ska prioritera forskningsinfrastrukturernas bidrag till *hög kvalitet i forskningen*, och att man först därefter tar hänsyn till samhälls- och näringslivsbehov.

Att särskilja forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse. Chalmers stödjer utredarens slutsats att det finns ett fåtal forskningsinfrastrukturer vars komplexitet kräver en anpassad hantering som tar bättre hänsyn till behovet av strategiska vägval, långsiktighet och koordinering med flera samhällsaktörer. Chalmers stöder dock *inte* det föreslagna sättet på vilket detta skulle ske, se nedan. Chalmers betonar också vikten av att skarpt avgränsa denna kategori till de forskningsinfrastrukturer som inte kan hanteras effektivt inom sedvanliga rutiner.

Att universitets och högskolors roll och ansvar bör utvidgas. Chalmers anser i likhet med utredaren att hela ansvaret för flera av de minst omfattande forskningsinfrastrukturerna mycket väl kan överföras till lärosätena, under förutsättning att systemet för finansiering av nationell infrastruktur utformas mer diversifierat än vad utredaren föreslår.

Chalmers anser att det ändå finns ett tydligt behov av ett nationellt system med incitament, prioriteringsprocesser, (full)finansiering, uppföljning och utvärdering av *banbrytande* nationell infrastruktur som inte annars enkelt realiserar av enskilda lärosäten eller grupp av lärosäten och som ger stor påverkan på forskningskvalitet och internationell konkurrenskraft i forskningen. Denna banbrytande nationella infrastruktur är dock inte lika komplex i sin natur som de ovan nämnda ”infrastruktur av särskilt nationellt intresse”. Nationella processer och finansiering kan med fördel hanteras inom Vetenskapsrådet som idag.

3. Chalmers anser att flera av utredningens förslag inte bör genomföras

Förslaget att bredda deltagandet i forskningsberedningen till att omfatta de politiska partierna bör *inte* genomföras, eftersom det riskerar att politisera forskningsinfrastrukturen och ge utrymme för ovälkommen regionalpolitik. Utredaren skriver att syftet är att ”långsiktigt förankra forskningspolitiska inriktningar” men Chalmers delar inte bilden att partipolitik är orsaken till att forskningsinfrastruktur idag hanteras alltför kortsiktigt. En inblandning av politiska partier i beredningen riskerar att medföra ökad politisering och en direkt styrning av forskningen på ett sätt som inte gagnar Sverige som ledande kunskapsnation.

Chalmers föreslår istället att regering och riksdag ställer ökade krav på mer långsiktiga underlag från expertmyndigheter med flera, för att kunna inkludera en långsiktig plan för forskningsinfrastruktur i forskningspropositionen.

En central myndighet med ansvar för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse bör inte inrättas. Chalmers håller med i utredarens analys att forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse kräver ett vidgat perspektiv vid prioritering och styrning, och tillgång till särskild expertkompetens. Chalmers anser dock att det behovet med fördel bör hanteras och rymmas inom Vetenskapsrådet, för att säkerställa den viktiga kopplingen mellan finansiering av forskning och forskningsinfrastruktur. Chalmers vill dock betona att detta i så fall innebär en utveckling av Vetenskapsrådets uppdrag, arbetssätt och kompetens, inklusive en mer aktiv dialog med andra myndigheter och aktörer.

En ny myndighet för infrastruktur av särskilt nationellt intresse kan bara motiveras om den skulle ha någon väsentlig ny funktion för det svenska systemet som inte finns idag. En sådan ny funktion skulle kunna vara en *operativ* myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse, i likhet med flera andra länder med omfattande forskningsinfrastruktur.

Chalmers stöder inte den föreslagna breddade representationen från det privata näringslivet och vårdsektorn i RFI (Rådet för forskningens infrastrukturer), eftersom det riskerar att ge reducerad beslutskraft när flera organisationer med otydliga mandat deltar i besluten. Nationell forskningsinfrastruktur är avancerad och specialiserad, och därmed kan det inte åläggas en eller två enskilda individer att uttala sig om vård- och näringslivsrelevans för hela bredden av nationella infrastrukturer. Chalmers anser att Rådet för forskningens infrastrukturer istället bör etablera ett arbetssätt där det inhämtas underlag och synpunkter på enskilda förslag om nationell forskningsinfrastruktur från i sammanhanget relevanta organisationer, avseende perspektiv utanför universitets- och högskolesektorn.

Ett särskilt rapporteringskrav avseende forskningsinfrastruktur bör inte inrättas. Chalmers anser förvisso att ekonomisk särredovisning av forskningsinfrastruktur är ett viktigt underlag för lärosätenas interna strategiska vägval och långsiktiga planering. Chalmers har en egen väletablerad och funktionell modell för särredovisning av forskningsinfrastrukturens intäkter och utgifter, och har diskuterat modellen med flera andra svenska lärosäten. Chalmers ser dock en stor risk för överbyråkratisering vid universiteten om detta införs som ett krav i lärosätenas återrapportering. Istället förordar Chalmers en uppmaning att sprida och etablera goda exempel i samverkan mellan lärosätena.

Ändringar i förordningarna om MAX IV-laboratoriet respektive SciLifeLab bör inte genomföras enligt utredarens förslag. MAX IV och SciLifeLab är viktiga forskningsinfrastrukturer för Chalmers och Chalmers är starkt engagerat i framför allt utvecklingen av MAX IV. Styrningen av dessa två forskningsinfrastrukturer behöver utformas för att försäkra den nationella funktionen för forskning vid alla svenska lärosäten, och för att säkra tydlighet och transparens gentemot de lärosäten som bidrar till och är beroende av utvecklingen av MAX IV och SciLifeLab. Dessa två behov är förvisso inte optimalt bemötta i nuläget, men Chalmers ser heller inte att utredarens förslag kan värna den nationella funktionen och stärka ansvarsutkrävandet. Chalmers föreslår istället förändringar i den existerande styrningen för att tydligare säkerställa det nationella perspektivet och inflytande från huvudaktörerna.

4. Chalmers noterar att utredaren inte hanterar följande väsentliga aspekter av forskningsinfrastrukturen:

Internationell forskningsinfrastruktur. Detta är en stor brist i utredningen eftersom internationell forskningsinfrastruktur ofta är integrerad eller starkt relaterad till såväl nationell/regional

Yttrande angående Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur

U2021-03432 (Chalmers dnr C 2021-1505)

forskningsinfrastruktur som med starka forskningsmiljöer. Chalmers anser därför att en utveckling av ett nytt system för forskningsinfrastruktur även måste kunna hantera prioritering och finansiering av såväl nationell som internationell forskningsinfrastruktur som Sverige är medlem i eller har nära samverkan med.

Chalmers ser exempelvis fördelar med att internationell forskningsinfrastruktur kopplas till en nationell infrastruktur inom samma verksamhetsområde (när så är möjligt) för att säkerställa att prioriteringar och beslut är linjerade och att forskare i Sverige effektivt tillhandahålls den bästa tekniken, oavsett var den finns geografiskt.

Finansieringsfrågan hanteras inte i sin helhet i utredningen, utan endast i delar. Vi saknar en helhetsbild av hur finansieringen ska ske för systemet med de olika delarna ”särskild nationell”, ”banbrytande (Chalmers inspel)” och lärosäte. Detta gäller både process och omfattning (i de olika delarna) och konsekvenser för svensk forsknings kvalitet och utveckling.

Utredningen indikerar möjligheten att forskningsinfrastrukturer av särskilt nationellt intresse ska kunna betraktas som samhällsinvesteringar. Denna möjlighet borde utvecklas mer för långsiktiga infrastrukturer med omfattande initial investering.

Teknikutveckling och nyttiggörande. Det saknas förslag på konkreta åtgärder för att främja nyttiggörande och den långsiktiga avancerade teknikutveckling som är av betydelse för forskningsinfrastrukturer och som också ger betydande innovations- och konkurrenskraft för akademi och näringsliv.

Göteborg 2021-12-20

Stefan Bengtsson, rektor, och Margareta Wallquist, handläggare